Juho Nieminen

Pieni Sokrates

Huomioita lasten terävistä hoksottimista

> Jos koulua ei olisi niin ei oppisi mitään.
> Paitsi jotain, esim kävelemään.
> Marika Mäntymäki (*KP* 2005)

Keväällä 2015 istuin terassilla Helsingin Kalliossa. Ystäväni oli juuri ostanut lehden, jota koululaiset tapansa mukaan kauppasivat Helsingin kaduilla viattomille ohikulkijoille. Selailimme sitä samalla, kun juttelimme niitä näitä tuopin äressä.

Asenteeni oli aluksi tyypillisen aikuismainen. En ollut lukenut *Kevätpörriäistä*, mutta teekkareiden *Julkku* ja *Äpy* olivat tuttuja. Arvelin, että lehden ainoaa antia olisivat vitsit, ja odotin lapsilta enintään hupaisia kömmähdyksiä. Pian silmiini kuitenkin osui muutama niin nerokas oivallus, että menin sekaisin innostuksesta. Olin vasta hiljattain ollut mukana runokilpailun esiraadissa, jossa luin läpi valtavan määrän enimmäkseen yllätyksettömiä tekstejä. Lasten kirjoittamissa runoissa oli ennakkoluulottomia ratkaisuja, jotka eivät aina toimineet, mutta niitä oli ilo lukea. Ja sellainen virkistävyys mielestäni oli jotakin, mitä runous kipeästi kaipasi.

Seuraavat runot eivät ole samasta lehdestä, mutta ne valaisevat sitä tyylien moninaisuutta, mihin koululaiset yltävät:

> Pojat pihalla tappeli
> ja opettaja vaan katteli.
> Toiselta tuli verta nokasta,
> toinen puolusteli:
> ”Ite käski motasta.”
> Jukka Siukkonen III C (*OKK* 1967)

> Oli synkkä ja myrskyinen yö. Synkässä
> ja myrskyisessa yössä oli synkkä metsä.
> Synkässä metsässä oli synkkä torni.
> Synkässä tornissa oli synkkä huone.
> Synkässä huoneessa oli synkkä ikkuna.
> Synkkä ikkunalauta. Synkässä ikkunalaudassa oli iloinen Pörri.
> Maya Katzav 5. lk (*KP* 2014)

Vuotta myöhemmin tuli jälleen kevät. Olin nyt siinä määrin vapautunut umpimielisistä asenteistani, että halusin ostaa uuden *Kevätpörriäisen*. (Tarkemmin sanottuna pyysin kaveriani ostamaan, koska en asu Helsingissä.) Ajattelin, että se ei voisi mitenkään olla joka vuosi niin hyvä, mutta taas nauroin ääneen sitä lukiessani,

Kuva: Juho Nieminen

enkä edes lukenut vitsejä. Nauroin siksi, että jutut olivat ilahduttavan nerokkaita. Usein ne toivat ihmisten maailmasta näkyville jotain vahvasti tunnistettavaa, esimerkin valossa ja liikoja selittelemättä, niin kuin Mr. Bean tai Chaplinin kulkurihahmo.

> Aina kun kävelen tupakoivan ihmisen ohi, yskin kovaäänisesti, jotta he ymmärtäisivät lopettaa tupakoinnin.
> Henna Sertti 3 B (*KP* 2016)

Tein satunnaista selvitystyötä netissä. Opin, että *Kevätpörriäistä* on julkaistu vuodesta 1949. Etsin kirjaston Helmet-tietokannasta vanhoja numeroita, mutta niitä on säilytetty varsin huonosti kirjastoissa. Kyselin antikvariaateista ja ostin pois sen vähän, mitä oli myynnissä Huuto.netissä. Kirjamessuilla eräs kauppias totesi, että on ollut alalla 40 vuotta, eikä kukaan ollut aiemmin kysellyt vanhojen *Kevätpörriäisten* perään. Se tuntui vähän surulliselta.

Halusin tietää, minkälaisia juttuja lapset kertoivat omien vanhempieni lapsuuden aikaan ja jopa sitä ennen, joten lähdin Pasilan pääkirjastolle tutkimaan arkistoja. Myös Pasilan kokoelmassa on valitettavia aukkoja, mutta sieltä löytyy noin puolet koskaan ilmestyneistä *Kevätpör-*

riäisistä. Niistä avautuu hyvin ainutlaatuinen näkökulma historiaan. Matti Myllyniemi, kansakoulun neljänneltä luokalta, kirjoittaa vuonna 1968:

> Minä olen aina ihmetellyt maailmassa tapahtuvia sotia. Ihmiset ovat luonteeltaan kiukkuisia, mutta sitä minä en ymmärrä, että ihmisten täytyy sotia. Siitä on hyvä esimerkki Amerikka-Vietnam. Molemmat puolet ovat kärsineet suunnattomia tappioita, ja hekin tappelevat aivan tyhjästä. Se on vain siinä, että Amerikka ei ”uskalla” (häpeä) tulla pois Vietnamista. Vaikka onkin suurempi ja mahtavampi.
> Matti Myllyniemi IV lk (*KP* 1968)

Meidän on helppo jälkiviisastella, mutta Matti kiteyttää jo vuonna 1968 varsin hyvin myöhemmän käsitykseni sodan syistä. Jos vain useammat aikuiset olisivat nähneet asian Matin tavoin, niin ehkä mieletön sodankäynti ei olisi jatkunut aina vuoteen 1975 asti.

Lapsilta löytyy hyviä kiteytyksiä muistakin aikakausista. 1990-luvun lamaa kommentoidaan näin:

> Eräänä yönä Hiisi ryösti raha-aitan. Sitten Esko Aho puhui politiikasta Hiisille. Sitten Iiro Viinanen veti Hiisille turpaa.
> Henri Kilpinen 2 A (*KP* 1994)

Kun Tarja Halonen vuonna 2006 voitti vaalit Sauli Niinistöä vastaan, suhtautui Niinistö tappioonsa herrasmiehen tavoin, ja oli ainakin lasten silmissä suuri voittaja:

> Ehdokkaina olivat Tarjapupu ja Saulipupu. Madam sinä voitit. Tunnustan tappioni kertoo Saulipupu.
> Anni Honkanen 1 A (*KP* 2006)

Ja kun vihdoin tuli Sauli Niinistön vuoro voittaa vaalit, oli lapsilla jälleen viisasta sanottavaa:

> Hyvä presidentti! Nyt kun olet tullut presidentiksi muista myös niitä jotka eivät ole presidenttejä.
> Panu Mattila 3 A (*KP* 2012)

Kevätpörriäinen olikin vain jäävuoren huippu

Vuoden 2018 loppuun mennessä olin lukenut läpi kaikki Pasilan varaston *Kevätpörriäiset*. Luulin, että tehtävä on suoritettu, ja voisin koota yhteen valmiin materiaalin. Epämääräinen tavoitteeni oli julkaista taiteellisesti kunnianhimoinen kollaasiteos, jonka lopullinen muoto toivon mukaan hahmottuisi työn edetessä. Intuitioni sanoi, että jos jokin on omasta mielestäni lukemisen arvoista, sitä saattaisivat muutkin lukea. Mutta taustatyöhön oli tuhlautunut jo kaksi vuotta, ja se saisi luvan riittää.

Pian sain valitettavasti tietää, että vastaavanlaisia koululaislehtiä on julkaistu myös muissa kaupungeissa, kuten Kuopiossa *Kyhhäys*, Oulussa *Oulun koulun kohinaa* sekä Lappeenrannassa *Opinsauna*.

> Koekysymys: Mitä merkitsee suhteellinen vaalitapa?
> Vastaus: Kenellä on eniten suhteita, se valitaan.
> Anonyymi (*OS* 1965)

Kaikkia yllämainittuja julkaisuja on koottu Kansalliskirjastoon, joten tein aineistovarauksen erikoislukusaliin. Hartain toiveeni oli, että lehdet olisivat tylsiä, eikä mikään voima maailmassa saisi minua lukemaan enempää lasten höpinöitä.

Valitettavasti aikuinen ennakkoluuloni oli jälleen väärä. Mainitut lehdet ovat ilmestyneet liki yhtä kauan kuin *Kevätpörriäinen*, ja niiden sisältö on yhtä lailla loistavaa.

> Opettajien pitäisi olla sellaisia, että he ymmärtäisivät niitä, joita muut eivät ymmärrä.
> Riitta Hamnell (*VV* 1971)

Alkujaan *Kevätpörriäisessä* ei ollut vitsiosiota. Se ilmaantui lehteen asteittain, alkaen 1970-luvulta. Vielä 1950-luvulla toimituskunta tavoitteli jotain, mikä olisi lähempänä aikuisten aikakausilehtiä. Niinpä esimerkiksi vuoden 1952 *Kevätpörriäinen* on omistettu olympialaisille. Lapset haastattelevat siinä Paavo Nurmea, Hannes Kolehmaista ja muita kuuluisuuksia.

Vaikka en pidä vitsiosiota kovin suuressa arvossa, on myös sillä kulttuurihistoriallista tarjottavaa. Vitseistä näkee monia trendejä, kuten sen, miten sovinismi tai rasismi ovat asteittain vähentyneet. Suhtautuminen afrikkalaisiin oli vuosikymmeniä Pekka ja Pätkä -tasolla, sillä maahanmuuttajia oli vähän, eikä monikaan suomalaisista henkilökohtaisesti tuntenut muunmaalaisia. Tarzanista oli tarttunut mieliin lähinnä jotain sen suuntaista, että Afrikassa asuu ihmissyöjäheimoja. Vastaavasti etenkin 1970-luvulla alakoululaiset vitsailivat iloisesti naisten logiikasta ja sihteereiden sääristä.

Kevätpörriäinen on siitä yllättävä lehti, että siinä on julkaistu myös antivitsejä, tai vitsejä, joista puuttuu *punchline*, mikä muuttaa asetelman oudon eksistentialistiseksi.

> Kerran Pikku-Kalle oli metrossa ja metro jäi tunneliin, kun metro oli rikki. Niinpä Pikku-Kalle oli pimeyden keskellä sähkökatkossa.
> Mark Piiroinen 5.a (*KP* 1982)

Parempikin vitsi voi yllättäen hyytyä:

> Opettaja kertoi meille vitsejä. Meistä se oli hirveän kivaa. Lopulta opettajakin rupesi nauramaan omille vitseilleen. Vähän ajan kuluttua opettaja ei pitänytkään meidän naurusta ja sanoi: ”Hiljaa.” Sitten me olimme hiljaa.
> Sirpa Rahikainen II lk (*KP* 1966)

Filosofian osa-alueet hallussa

Hesarissa julkaistaan lasten kysymyksiä, joihin asiantuntijat parhaansa mukaan vastaavat. Vastaavia kysymyksiä on esitetty koululaislehdissä alusta alkaen. Aina vain ei löydy asiantuntijaa niihin vastaamaan:

> Eletäänkö me tässä hetkessä vai videolla?
> Rasmus Sarkanen 6 A (*KP* 2011)

> Minä olen aina ihmetellut, mitävarten ihmisillä on varpaat. Ei ihmisillä tartte olla varpaita.
> Jarmo Sundström II lk (*KP* 1968)

Tietyt suuret kysymykset toistuvat läpi vuosikymmenten:

> Kysyttyäni, mihin avaruus loppuu, kuulen tuon saman tyrmistyttävän vastauksen: ”Avaruus ei lopu koskaan”. Vastauksesta huolimatta ajattelen, että vastaan täytyy tulla jotain katto tai muu este. Mutta siihen tulee eräs kiusallinen kysymys. Mitä katon toisella puolella on?
> Riitta Tuppurainen IV lk (*KP* 1968)

Joskus koululaisilla on myös hämmästyttäviä valmiuksia loogiseen ajatteluun:

> Ryhmätyö on sitä, että ollaan ryhmässä ja tehdään työtä. Ainakin meidän koulussa, mutta ei vielä tiedä toisista kouluista.
> Leila Valtonen 3 lk (*OS* 1973)

Aikuisten kärsivällisyys on koetuksella, kun kysymyksiä tulee tulvana.

> Saksa on hauska maa, ainakin minun mielestäni. Siellä on niin hauska hälinä. Mutta sitä minä ihmettelen miten siellä saa niin halvalla niin hienoja tavaroita. Mutta kun kysyin isältä, vastasi hän siihen ”niin” ja jatkoi lukemista.
> Riitta-Liisa Pulkkinen 1 lk (*KP* 1966)

Kevätpörriäinen 1952 ja *Kyhhäys* 1966. Kuvat: Juho Nieminen

Hyvien kysymysten lisäksi lapsilla on tarjota myös vastauksia. Parhaimmillaan ne eivät jää millään tavoin aikuisten vastausten varjoon. Julia esimerkiksi on vuonna 1982 päätynyt hyvinkin samanlaisiin päätelmiin kuin oman aikamme moraali- ja onnellisuusfilosofit:

> Olen keksinyt, miten kiva on auttaa kaveria. Olen keksinyt, kuinka kiva on nähdä ystävän hymyilevän, kun hän kiittää avusta. Olen keksinyt, miten kivalta tuntuu, kun toinen auttaa, ja vielä kivempaa on tietää, että itse on auttanut.
> Julia Virkkunen 4.b (*KP* 1982)

PS. Vuoden 2020 koululaisjulkaisujen kirjoitukset on koottu normaaliin tapaan kevättalven aikana, mutta osalla lehdistä on julkaisua lykätty koronaviruksen takia myöhempään ajankohtaan.

Kirjallisuus

Kevätpörriäinen (*KP*), Helsinki (1949–).
Kyhhäys (*KY*), Kuopio. (1960–).
Opinsauna (*OS*), Lappeenranta. (1957–).
Oulun koulun kohinaa (*OKK*), Oulu. (1958–).
Virran Vekarat (*VV*), Heinola. (1966–1972).